

FOTO: EUGENIA SALVADOR

"Theseion", Atenes.

ROMIOSSINI: UNA VALORACIÓ PERSONAL SOBRE LA GRÈCIA MODERNA

SALVADOR OLIVA I MARCH

És tot un repte sintetitzar en unes quantes pàgines la meua percepció sobre Grècia; els qui em coneixen saben prou bé que, pel que fa a aquest tema, no només m'hi guanyo el pa, sinó que a més constitueix la meua gran afició. Vet aquí la immensa sort que tinc! Avui, malgrat tot, gosaré fer-vos cinc cèntims de la meua visió sobre el món grec actual i sobre el possible parentiu o divorci entre la Grècia d'ara i la de vint-i-cinc segles enrere.

APRENDRE DELS QUE SABEN

El meu primer contacte amb l'hel·lenisme fou a l'adolescència. Les primeres lliçons de grec clàssic i unes quantes pinzellades de mitologia i de literatura gregues a l'institut em van fer córrer la imaginació i vaig bastir tot un món imaginari, idealitzat, unitari i atemporal. Era l'etapa de construcció d'un mite perfecte, tan fantàstic com irreal.

La universitat s'encarregaria de posar les coses al seu lloc. Durant els anys de Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona vaig començar a veure la Grècia antiga de més a prop a través dels textos originals i em vaig adonar de la complexitat de matisos que calia tenir en compte per no incórrer en un acte de falsificació. Ara Grècia deixava de ser exclusivament aquella columna esvelta de marbre de Paros o aquell temple dòric cèlebre per la seva severitat. Valgui d'exemple la meua sorpresa —per no dir la meua decepció— quan vaig aprendre que el blanc auster i immaculat de tem-

ples i escultures no era res més que una ficció, un obsequi capriciós del pas dels segles. Resulta que els grecs havien pintat amb tota mena de colors vius i cridaners fins i tot el Partenó! Era l'etapa de desmitificació, de demolició d'aquella imatge preconcebuda, i d'aproximació a una realitat històrica a partir de la filologia, de l'arqueologia, de l'antropologia i de totes les *logies* inventades fins al moment. La Grècia antiga adquiria així una imatge polièdrica, més complicada però més ajustada a la realitat.

En tot aquest procés, la passió romàntica inicial havia quedat tocada, relegada tal volta, per un aprenentatge voraç: llegir i saber, saber i llegir, *aprendre dels que saben*, més i més... En el fons, però, un lleuger sentiment de recança subsistia en el meu subconscient i és que tot el que llegíem o estudiàvem era molt interessant, però tan teòric i tan pretèrit! Em mancava encara la baula de la cadena que m'havia de connectar a una realitat més tangible i immediata.

Durant un parell de cursos de Grec Modern, l'Eudald Solà ens obrí els ulls a la Grècia moderna i, amb les seves explicacions erudites i vehements, ens va contagiar l'entusiasme pel neohel·lenisme. L'Alexis era un d'aquells professors que no deixen ningú indiferent: amb la força d'un torrent va aconseguir arrossegar un grapat d'alumnes àvids —per dir-ho de nou amb paraules de Kavafis— *d'entrar en un port que els nostres ulls ignoraven*. Vam quedar enlluernats per un tresor ocult que de cop i volta descobríem al nostre

abast: el grec modern, la literatura neohel·lènica, el bizantinisme, l'ortodòxia, la música grega... eren tot un reguitzell de joies que em van començar a captivar i encara exerceixen sobre meu una gran fascinació. D'aquesta manera, en un primer moment, la Grècia d'avui va actuar en mi com un bàlsam que feia renéixer aquella passió adormida, i, d'altra banda, em posava en contacte amb una realitat moderna i palpable. Més endavant m'he adonat que esdevé el complement perfecte per a qualsevol hel·lenista. En el meu cas, si més no, m'ha ajudat enormement a comprendre millor el món grec antic i els seus textos: l'un i l'altre es nodreixen mútuament i s'han convertit per a mi en un tot indestriable.

"I Portara", Naxos.

A LA MEMÒRIA D'ALEXIS EUDALD SOLÀ, A.C.S.

Ja em perdonareu, però no em veig amb cor de continuar la meua narració sense abans aturar-me uns instants per recordar la figura de l'Alexis. L'Eudald Solà era nascut a Ripoll el 1946 i la seva mort, el febrer del 2001, va suposar una pèrdua irreparable: ocupava un espai entre la intel·lectualitat catalana que malauradament resultarà molt difícil de tornar a omplir. Havia estat durant molts anys el secretari personal de Salvador Espriu, en qui va influir poderosament amb intercanvi de llibres i opinions. Era amic personal de Lluís Llach, a qui assessorava en les lletres de les seves composicions; fou ell qui li va facilitar els poemes del fa poc esmentat Konstandinos Kavafis que acabarien donant lloc a peces tan emblemàtiques com *Viatge a Itaca* o *A la taverna del mar*, i la seva aportació literària en discos com *Un pont de mar blava* fou definitiva. És impossible de resseguir aquí un per un tots els punts del seu vastíssim currículum, però sí que voldria destacar el seu paper com a fundador de l'Institut d'Estudis Bizantins i Neohel·lènics a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Era molt apreciat pels millors experts mundials en literatura neohel·lènica, va esdevenir cònsol de Xipre a Barcelona i va ser homenatjat pel govern grec per la seva tasca filohel·lènica. Cèlebre també per les seves traduccions, va elaborar versions tan lloades com les de Kavafis (poemes que Riba no havia traduït) o Kazantzakis. Precisament fa uns set anys va visitar Igualada convidat per la Secció d'Estudis Clàssics del CECI "Prometeu Encadenat", per parlar a propòsit del poeta grec Iannis Ritsos. La seva passió per Grècia i per la literatura grega moderna ha deixat un record inesborrable entre els qui el vam conèixer.

HE NAVEGAT COM ULISSES PEL NOBLE MAR

No he entès mai el viatge a Grècia com una expedició al desconegut, sinó més aviat com un retorn. Tal com ho havia expressat Shelley, *tots*

som grecs, perquè les arrels de la nostra cultura romanen enterrades en aquell territori pedregós. La Grècia continental és la gran mare i el mar Egeu és el líquid amniòtic en el qual naveguen les illes; en aquest espai únic i fecund retrobem la nostra primitiva llavor, és un camí a la recerca dels nostres gens com a éssers civilitzats. Més que una descoberta, es tracta d'un reconeixement. Cadascun de nosaltres, quan viatja a Grècia amb aquest esperit, encarna la figura d'Ulisses que torna a casa per identificar allò que li és familiar, la terra dels seus orígens. Així enceta Carles Riba la setena de les seves meravelloses *Elegies de Bierville*: "He navegat com Ulisses pel noble mar..." i amb el mateix sentit l'escriptor madrileny Javier Reverte titula *Corazón de Ulises* el llibre ple de vivències personals en què fa un recorregut per les terres hel·lèniques. Tant en un cas com en l'altre, tot i escriure en registres ben diferents, al costat del viatge físic, com en el cas d'Ulisses, hi ha un segon viatge que és l'interior. Viatjar és una experiència que enriqueix culturalment però que, seguint la màxima dèlfica, també t'ajuda a *conèixer-te a tu mateix* i a entendre allò d'essencial que ens ofereix la vida. Deseixit de parafernàlies inútils, viatjant per Grècia també m'he sentit com l'Ulisses que torna a la seva llar materna sol i despullat de tot, però sabedor del misteri de l'existència humana. És el missatge que Kavafis adreça al lector (Ulisses) del seu poema Ítaca: "Savi com bé t'has fet, amb tanta experiència, ja hauràs pogut comprendre què volen dir les Ítaques".

He voltat moltes vegades per Grècia de les maneres més diverses i he recorregut la major part de les regions del país. En guardo gelosament innumbrables records: indrets, gestos, converses, olors, menjars, músiques... Vaig començar a anar-hi a la recerca delerosa d'aquelles pedres que tant m'han ajudat a situar la història i el mite dels grecs antics: Delfos, Olímpia, Súnion, Micenes, Cnossos, Atenes, Epidaure, etc. Déus, herois i monstres, artistes, poetes, filòsofs i personatges il·lustres del món antic han recobrat vida

al meu davant entre jaciments, temples, escultures i ceràmiques. El plaer intel·lectual de qui redescobreix en el terreny allò que havia conegut i estimat fins aquell instant només a través de llibres, resulta indescriptible. Els versos de Riba repicaven contínuament i rítmica en el meu cervell: "Homes que vau mesurar i accomplir accions més que humanes per merèixer l'orgull d'ésser i de dir-vos humans, jo em reconec entre els fills de les vostres sembres il·lustres". Però, de mica en mica, encara que la meva addicció a les pedres s'ha mantingut intacta, entre museu i museu, s'ha anat imposant un segon tipus de plaer: el de viure la realitat quotidiana d'un país que respira autenticitat. Tal com expressa Josep Pla en el magistral relat del seu periple per les illes gregues, "en aquest país les taronges són molt dolces i les llimones molt amargues. Tot hi és directe, virtuós i eficaç". Tant és així que un acte tan simple com un sopar en una taverna (sempre que vagi abundantament regat amb "ouzo" o bé "retsina" i acompanyat d'uns acords de "bouzouki") pot derivar fàcilment en una dansa espontània i generalitzada; quan d'expressar els sentiments es tracta, no hi ha por a fer el ridícul. Potser el que més em sedueix de Grècia és aquesta innocència que nosaltres hem perdut, si és que mai l'havíem tinguda: redescobrir-la m'omple de goig i d'esperança. És aquell viatge interior de què parlava fa un moment. El llevantí Josep Piera, a *Estiu grec*, ho expressa d'allò més bé: "A Grècia són els sentits, la relació del cos amb el món físic, que ens fa entendre la vida. Ací, hom no sap res, hom ho sent tot".

Mar Egeu. Cíclades

FOTO: EUGÈNIA I SALVADOR

Ara bé, per conèixer aquesta Grècia generosa i sincera cal allunyar-se dels itineraris turístics més concorreguts, endinsar-se sense por en les zones rurals, lluny de les grans ciutats, o bé en les illes menys visitades, utilitzar mitjans de transport públics, acudir als establiments freqüentats per grecs i disposar de temps suficient per passar l'estona, sense presses, contemplant o conversant. No cal afegir que saber grec ajuda moltíssim a aconseguir-ho: com a filòleg que sóc, no puc amagar la ferma convicció que conèixer una llengua és la via més directa per comprendre el poble que la parla. Malgrat que aquests requisits resultin difícils de complir, paga la pena intentar-ho en la mesura de les possibilitats. Si no, i tenint en compte que el turisme suposa per al país una de les principals fonts d'ingressos econòmics, és fàcil de caure en la típica visita pensada expressament per a foranis, que de tan típica i turística com vol ser, acostuma a resultar “tipificada” i “de paradeta de souvenir”.

ESPLENDOR I DECADÈNCIA?

Hi ha una pel·lícula que em té meravellat per la manera d'enfocar el dilema de les preferències entre el món grec antic i el món grec modern. Es tracta del film dirigit i interpretat per Jules Dassin *Mai en diumenge*, tot compartint protagonisme amb la seva muller Melina Mercoury, l'actriu que acabaria esdevenint ministra de cultura de Grècia per dedicar els últims dies de la seva existència, amb un afany tan infatigable com infructuós, a exigir al govern britànic el retorn dels frisos del Partenó. Al film, un filòsof americà anomenat Homero Tracy viatja a la ciutat de Sòcrates a la recerca d'indícis que li permetin constatar o desmentir la pervivència de l'esplendor de temps pretèrits en la Grècia actual. Quan comença a creure que ha anat a raure a una terra de barbàrie i ja està a punt de donar el braç a tòrcer definitivament, coneix Ília, una prostituta del Pireu que,

malgrat no gaudir d'un nivell intel·lectual gaire elevat i viure d'esquena al passat gloriós, té la bellesa del cos, la innocència de les emocions i la poderosa personalitat que li permeten de decidir que ella el diumenge, dia sagrat, no treballa. Ília encarna el símbol de la Grècia moderna i el filòsof americà acaba rendit als seus peus i se'n torna convençut que el món grec actual reclama per mèrits propis la seva vàlua.

Durant molt de temps hi hagué una malaltissa tendència a peritar les etapes de la història de qualsevol indret amb la qualificació d'“època daurada” o de “decadència” en funció de l'èxit militar o econòmic, i de la productivitat cultural. En el cas de Grècia això ha estat així fins a l'obsessió, sobretot per dos motius. En primer lloc la idealització desmesurada del passat clàssic, molt sovint a càrrec de poetes i pensadors que no havien trepitjat el país, ha comportat per contrast una valoració negativa de la Grècia moderna. I, en segon lloc, l'actitud dels mateixos grecs ha contribuït a augmentar encara més aquesta sensació: ells mai no s'han sentit gaire propers a glòries tan llunyanes —explotades més que res com a reclam turístic—, sinó més aviat hereus dipositaris de la tradició bizantina.

Actualment cap persona de cultura no cau en tal comparació: es tracta sens dubte d'uns paràmetres anacrònics i obsolets. Però és comprensible la decepció que personatges com l'Homero Tracy s'enduen en visitar el territori, si hi acudeixen enderiats exclusivament pel mite de l'hel·lenisme. La meva modesta opinió és que Grècia és un país que, si no s'espantia molt —els déus no ho permetin!—, continua reivindicant una valoració “per se” i no “en funció de”. Gaudeix, com Ília, d'una bellesa, d'una innocència i d'una idiosincràsia que la fan prou atractiva als ulls desencantats d'aquesta Europa que enceta el nou mil·lenni. És precisament l'estimació d'unes qualitats tan fràgils i tan fresques, i potser per això tan eternes, l'única via justa per analitzar el que resta de l'esperit antic més enllà de pedres i

museus. Lawrence Durrell, autor que descriu prodigiosament la realitat grega, ho explica a la perfecció amb aquestes paraules: “*Hem après a veure Grècia amb els ulls interiors, no com una col·lecció de malmesos vestigis deixats per cultures fa temps abandonades, sinó com quelcom eternament present i renovat*”. I afegeix més endavant: “*I no s’equivocarà el viatger si detecta fins i tot avui, després de tants segles del que s’ha anomenat decadència, un batec del pols en el cor de la llum grega que encara colpeja pregon amb les seves antigues preocupacions i la seva ansiosa curiositat*”. Un cop analitzat de la vora, a fons i sense prejudicis el tarannà del poble grec, hom comença a adonar-se que el parentiu amb els grecs antics és molt més estret del que d’antuvi es podia arribar a pensar. Per dir-ho novament amb uns versos del poeta d’Alexandria: “*Per bé que trossejàrem llurs estàtues, per bé que els bandejàrem de llurs temples, no per això moriren pas els déus*”. Maldaré per demostrar-ho amb aquestes tres raons.

1. LES ROQUES I EL MAR, EL BLAU

Aquest és el títol d’una de les darreres obres de Salvador Espriu, on fa un recorregut per la mitologia grega amb la ironia i el sentit crític que tant el caracteritzen. I no és casualitat que encapçalli el seu llibre d’erudició mitològica una referència al territori, tot destacant-ne l’element marí, un dels segells identificadors del paisatge grec. Els grecs antics eren un poble mariner per al qual el mar no va representar mai cap entrebanc sinó un nexa i una sortida; és evident que el clima i la geografia els van condicionar enormement. Els grecs d’ara n’han heretat l’escenari i això en marca el caràcter i els fa necessàriament propers. Recordo, en aquest instant, plàcids trajectes de navegació per aquell mar de joguina amb el sol a la posta. El cretenc Nikos Kazantzakis expressa en la seva novel·la *Alexis Zorbàs* la joiosa experiència que suposa per al navegant: “*Feliç de l’home, jo pen-*

sava, que, abans de morir, ha pogut navegar pel mar Egeu. Molts són els goigs d’aquest món: dones, fruites, idees. Però solcar aquest mar en la dolça tardor, mormolant el nom de cada illa, em penso que no hi ha un altre goig que submergeixi més el cor de l’home en el Paradís. En cap altra banda no es passa tan serenament ni més fàcilment de la realitat al somni”. Però, tant a la vora del mar com terra endins, el poble grec sempre ha viscut en íntima comunió amb la natura, en un decorat variat i perfecte, dissenyat a la mesura de l’home. Mai no m’he sentit massa atret per les grans ciutats gregues ans pels poblets envoltats de xiprers i d’oliveres, sota el setge constant de les cigales, o per les esglesioles i les casetes blanques que voregen petites cales on l’aigua bressola barquetes amb indecent transparència. Estic totalment d’acord amb Josep Piera quan diu: “*Grècia viu esplèndidament la seva ruralitat ancestral; no la ciutat, cau d’abandó. Així com Itàlia té el seu millor encant a les ciutats, Grècia manté un paganisme geogràfic. Si Itàlia va saber fer de l’urbanisme un art, Grècia ha fet de la naturalesa un goig, del camp una civilització i del mar la cultura*”.

Pel que fa a la ubicació, Grècia sempre ha ocupat un espai a mig camí entre Orient i Occident. Això li ha atorgat un privilegiat paper de frontissa que li ha permès construir-se una personalitat a cavall entre els dos mons. A vegades fins i tot es fa estranya la barreja: el país de la democràcia per excel·lència i amb una voluntat totalment europeista resa, canta, balla i menja amb un aire més aviat oriental. Grècia aprofita els avantatges d’una tal situació i es malfia continuament de no ser totalment arrossegada cap a una banda o cap a l’altra. Tot i que les amenaces expansionistes i militars normalment han procedit de la part d’on neix el sol (els perses de les Guerres Mèdiques o els turcs de la història contemporània), tampoc no ha trobat mai un suport fidel des del sector de ponent, motiu pel qual ha après a recelar i a sobreviure amb gran independència. Aquesta autonomia es manifesta igual-

ment en cada poblet i en cada persona: amb idèntica emancipació, les *polis* de l'antigor s'autogovernaven i només mantenien respecte a la resta un lligam religiós i cultural.

2. O DIKÉFALOS AETÓS

Els grecs antics eren un poble profundament religiós i aquest aspecte impregnava tots els àmbits de la vida comuna: la política, les festes, l'esport, la poesia... Qui posava en dubte l'existència dels déus estava qüestionant els defensors de la *polis* i era condemnat, no tant per la seva irreverència, sinó més aviat per un acte de traïció. Els grecs d'ara continuen venerant, amb un fervor inusual, el Déu i la Mare que els protegeixen com a individus i com a poble, i la seva religiositat penetra totes les vessants de la vida social: art, música, literatura, política, etc. Sobta adonar-se, quan voltes per qualsevol indret de Grècia, de l'enorme quantitat d'esglésies noves que es van construir o de la pietositat amb què l'espitós taxista fa tres cops seguits el senyal de la creu en passar per davant d'alguna capelleta, cosa que succeeix contínuament amb veritable perill pel que fa al volant. I és que els valors de la religió, lluny d'entrar en franc retrocés com succeeix a casa nostra, gaudeixen d'una salut envejable. L'ortodòxia és un signe d'identitat que fa memòria del seu passat col·lectiu, l'herència de Bizanci. La bandera grega, sense anar més lluny, conté el blanc de la llum immaculada, el blau de les ones del mar i la creu que vertebrava la vida del país.

Una prova irrefutable de la ininterrompuda religiositat del poble grec n'és la pervivència d'alguns rituals del món antic emmascarats de cristianisme. Res més aclaridor que un bon exemple. Conta la mitologia que Afrodita, la deessa de l'amor, s'havia enamorat d'un simple mortal, Adonis, un jove caçador eixerit com cap altre. Arribà el dissortat dia en què el xicot fou atacat per un senglar i morí en l'accident, per la qual cosa

Afrodita plorà desconsoladament la mort del seu estimat. Per recordar el fet luctuós, un dia concret de cada primavera s'aplegaven les dones arreu de Grècia per solidaritzar-se amb el dolor de la deessa davant del cos exànim del jove. Doncs bé, els insondables camins de la tradició van convertir Afrodita en la Verge Maria i Adonis en el cos mort de Jesucrist i el ritu va perviure. En la Pasqua grega (ells l'anomenen "la Gran Setmana"), el dia que equival al nostre Divendres Sant, totes les dones es reuneixen al voltant d'una icona amb la imatge de la Pietat per acomplir litúrgicament el *mirologio*, el lament fúnebre per la mort de Jesús tot plorant en suport simbòlic a la *Panagia*, la Mare de Déu, sota el narcòtic efecte de l'encens i els pètals de rosa. El poema *Epitafi* del poeta de Monemvassia, Iannis Ritsos, deliciosament musicat per Mikis Theodorakis, és una bona mostra de fins a quin punt la religió continua integrant-se en la literatura i en la resta d'expressions culturals. En aquesta composició, esgarriós cant a la llibertat, una mare plora desesperadament mentre sosté als seus braços el cos del seu jove fill que ha estat mort pels trets de la policia en una manifestació. El paral·lelisme és més que evident.

La bandera groga amb l'àguila de dos caps, o *dikéfalos aetós*, és l'emblema de l'església ortodoxa, un llegat dels emperadors bizantins i el segon símbol nacional de Grècia. Sovint la veureu hissada al costat de la bandera grega, especialment en les grans festivitats. La història aclareix molts dubtes i analitzar-la es fa imprescindible per entendre aquest casori indissoluble entre els grecs i l'ortodòxia. El 476 dC, Roma es va entregar vençuda a les mans del bàrbar Odoacre, i l'Imperi Romà d'Occident i el seu esperit civilitzador es van extingir definitivament per submergir bona part d'Europa en l'etapa fosca que anomenem Edat Mitjana. Però l'altra meitat de l'Imperi, la que tenia per capital Constantinoble, va gaudir durant mil anys més d'una exuberant esplendor a tots els nivells fins que, el 1453, els turcs la van sotmetre per convertir-la en Istanbul. Fou aleshores

FOTO: EUGENIA I SALVADOR

"Parikia", Paros.

res quan els més il·lustres pensadors van fugir comes ajudeu-me per refugiar les seves persones, els seus manuscrits i els seus coneixements en algunes ciutats italianes: arribava l'humanisme i començava el nostre Renaixement, del qual ens sentim tan cofois! Aquest fabulós domini que, des de Justinià, havia casat el tron i l'altar fou el primer imperi cristià que havia derrotat els enemics *sota el signe de la creu*. Així doncs, mentre l'Església Catòlica (Apostòlica i Romana) és la successora natural, si més no pel que fa a l'estructura i les

formes, de l'Imperi Romà d'Occident, una organització pagana al cap i a la fi, l'Església Ortodoxa, és l'única hereva d'aquell imperi cristià i compta amb unes arrels molt més profundes. Encara avui el poble grec somnia amb "la Gran Idea" (*I Megali Idea*) de reconquerir la "Ciutat" (Istanbul), retornar el culte cristià a Santa Sofia i refer el gloriós imperi bizantí.

Si a nosaltres més aviat ens repugna el sol pensament d'emparentar religió i política, hem de considerar que el nostre passat ens empeny a veure-ho d'aquesta manera tant com el dels grecs ho fa just a la inversa. La situació geogràfica, des de sempre, ha convertit Grècia en una cruïlla, en una zona de xoc de religions i de cultures, i davant l'amenaça que això representa, el sòlid passat bizantí amb els seus actuals representants al capdavant (els "papàs") s'ha erigit en el bastió més important d'autoafirmació nacional, que és religiosa i política alhora. Fins i tot en els moments més difícils, l'església ortodoxa s'ha mantingut inflexible capitanejant el seu poble davant de l'expansionisme també polític, cultural i religiós de l'islam. Cal recordar que Turquia mai no ha estat un veí còmode: començant per la "catàstrofe" d'Esmirna del 1922 (*I Katastrofi*) amb la mort de milers de grecs i la pèrdua de la franja costanera de l'Àsia Menor, i acabant per conflictes no resoltos en les entranyes de l'hel·lenisme com el de Xipre, una ferida oberta que encara sagna en el cor d'Europa.

Em ve a la memòria l'emocionada pregunta que amb veu tremolosa em va adreçar un taxista xipriota després de conversar una estona amb mi sobre els terribles fets esdevinguts a l'illa. Se'm va adreçar amb els ulls espurnejants: "*Tu que has llegit tantes coses i t'has informat tant sobre Grècia, què en penses de Xipre? És turca o és grega? No vaig dubtar gens a respondre: "Kipros ine eliniki!"* (són paraules que no necessiten traducció). L'anècdota testimonia perfectament la perplexitat i el descoratjament dels pobres illencs i de tot el poble grec davant la impassibilitat internacional en relació amb un conflicte tan greu.

3. AL PRINCIPI EXISTIA LA PARAULA

El grec d'avui —i en això no difereix gens del de molts anys enrere— és xafarder de mena, agraït, espontani, apassionat i popular. Tot i que en qüestió de caràcters sempre n'hi ha per a tots els gustos i no se'n pot fer mai un absolut, constato només una tendència sense voler caure en el clixé. El seu temperament optimista necessita ser manifestat amb tots els sentits, d'aquí ve la gran riquesa de la cuina grega, de la música i de la dansa. Són tres aspectes que es mantenen íntimament relacionats.

Pel que fa a la primera, recordo que Igualada ja compta amb un restaurant grec on es poden tastar els plats més representatius. En relació amb la música, voldria destacar les “rembétika tragouúdia”, les cançons de taverna amb acompanyament de “bouzouki” que recullen els eterns neguits existencials de l'home: l'amor, el desamor i la fugacitat de la vida. I sobre la dansa —tot i no ser-ne un gran coneixedor— m'agradaria referir-me a la diversitat que exhibeix el folklore grec en obert contrast amb l'artificial “sirtaki” dissenyat per a turistes. Torno a tirar de beta del llibre de Piera perquè manifesta amb precisió allò que jo no sabia pas explicar amb més encert: “*El grec, agarrat com viu a la roca, navegant que és de l'univers, forjat entre exilis i emigracions, sent com ningú l'efímer, i pateix, i frueix, com qui sap que no té res més que això, un instant posseït amb la tensió intensa del cos. Per això balla com balla el poble grec*”.

“*Al principi existia la Paraula (“lógos”). La Paraula era amb Déu i Déu era la Paraula*”. Aquests mots, que tan bé sonen en grec, són el tret de sortida de l'evangeli de Sant Joan, el qual escrigué l'*Apocalipsi* reclòs a l'illa de Patmos. Recullen un aspecte que em sembla definitiu: el Déu cristià és amor i l'amor necessita ser comunicat per subsistir; per tant, a través de la Paraula, que és el seu propi fill, el cristianisme entronca amb els segles i segles de llengua, de comunicació i de literatura que l'han precedit. La llengua grega, amb

més de tres mil anys d'història, és la més antiga d'Europa, i els grecs d'ara, com els d'abans, la mimen i la reverencien essent tan amants com són de la lectura, de la tertúlia i de la discussió. La llengua en què van néixer la major part dels gèneres literaris i dins la qual es van posar per escrit les sublimes obres que han esdevingut clàssics reconeguts per tothom, la llengua amb què a l'àgora s'intercanviaven novetats i opinions, després de tant de temps continua vigent —tot i que força simplificada— per conversar en un cafè o comprar el diari en un quiosc (*períptero*). A més a més, Grècia continua idolatrant els seus poetes. Em provoquen esgarrifances les paraules que llegia a *Paradís amb poetes*, una de les perles literàries que ens deixà l'estimada Maria Àngels Anglada. Relata el funeral en què milers de grecs van donar sepultura al poeta Iannis Ritsos el 1990: “*El taüt alçat enlaire, amb els crits ressonants: Immortal! Immortal!*” (*athánatos*).

Evidentment, per als grecs de tots els temps, la paraula ha estat quelcom més que un simple instrument. Gràcies a ella el grec acumula tants segles expressant l'amor a la vida, a la recerca de la Bellesa platònica, perquè en definitiva, tal com diu Kazantzakis, el combat de l'home no és altre que *transformar la matèria en esperit*.

Amb aquests tres arguments crec haver insinuat els aires de sintonia que respira el grec hodiern respecte al del tan celebrat món clàssic. També he intentat destriar, i confio d'haver-hi reeixit, els signes distintius del que Ritsos titula en un poema seu la *Romiossini* (“grecitat”), és a dir, els valors intrínsecs de la Grècia moderna que, al marge de comparacions estèrils, reivindiquen, per ells mateixos i de manera molt diàfana, el nostre reconeixement i la nostra lloança.

SALVADOR OLIVA I MARCH (Igualada, 1967) és llicenciat en grec i professor de llengües i cultura clàssiques a l'IES Alexandre de Riquer de Calaf. Membre i cofundador de la Secció d'Estudis Clàssics del CECI “Prometeu Encadenat”. Autor del llibre d'ensenyament *Mitologia grecoromana* (2001).

FOTO: EUGENIA I. SALVADOR

“I Portara”, Naxos.

